

TIETOJA VUODEN 1990 ANNISKELUTOIMINNASTA

Anniskeluravintoloiden myynnin kehitys oli koko 1980-luvun suotuisaa. Alalla on eletty taloudellista noususuhdannetta vuodesta 1978 alkaen. Vaikka ravintoloiden määrä on vuodesta 1978 lisääntynyt yli tuhannella (vuonna 1978 anniskeluoikeuksia oli 1 510), kääntyivät käyttöasteet laskuun vasta viime vuoden lopulla. Taloudellinen korkeasuhdanne ja kilpailun puute johtivat yli-investointeihin 1980-luvulla.

Ravintoloiden määrän kasvu viime vuosikymmenen loppupuolella "normalisoi" ravintolaelinkeinon toimintaedellytyksiä muihin elinkeinoihin verrattuna ravintolaelinkeinon etujärjestöjen toiveiden mukaisesti. Pitkään jatkuneen kysynnän kasvun pysähtyminen viime vuoden lopulla ja yritysten välisen kilpailun koveneminen karisivat epäterveellä taloudellisella pohjalla toimivia yrityksiä. Ensimmäistä kertaa monet ravintolat kokevat laman kilpailutilanteessa. 1970-luvulla monet ravintolat olivat vielä oligopolistisessa kilpailutilanteessa. Maa-seudulla monet ravintolat ovat vieläkin monopoliasemassa. Tämä on eräs syy siihen, että edelleen 75 prosenttia ravintoloista soveltaa maksimihintoja.

Uusi ravintola ei juuri lisää alkoholin kulutusta, vaan tämä jakaantuu uudelleen olemassa olevien ravintoloiden kesken. Vaikka ravintoloiden määrän kasvu oli viime vuonna 160 eli 6,7 prosenttia, alkoholilain alai-

nen anniskelukulutus väheni 0,2 prosenttia. Uusista anniskeluoikeuksista myönnettiin kaksi kolmasosaa jo toimiville keskioluen anniskelupaikoille.

Viime vuosina ravintolaelinkeinon etujärjestöt ovat vaatineet nk. tukkualennusta alkoholijuomista. Alkossa vaatimukset on torjuttu. Ensinnäkin alkoholi-

Taulukko 1. Anniskeluoikeudet oikeusluokittain ja hintaryhmittäin 31.12.1990

	A	B	yht.	muutos vuoden alusta
Erityishintaryhmä	114	—	114	+ 20
Yleishintaryhmä	2 067	379	2 446	+ 140
Yhteensä	2 181	379	2 560	+ 160
Muutos vuoden alusta	+ 185	— 25	+ 160	

Taulukko 2. Anniskeluravintolat tyypeittäin ja hintaryhmittäin 31.12.1990

	lukumäärä	keskim. asiakaspaikkoja/ ravintola	hintaryhmät erityis yleis	
Suuret taajamahotellit	94	649	51	43
Pienet hotellit	270	254	12	258
Lomahotellit	150	299	13	137
Ruokaravintolat	738	119	20	718
Viihderavintolat	222	244	4	218
Juoma-/seurusteluravintolat	745	141	1	744
Monitoimiravintolat	162	311	5	157
Muut ravintolat	179	224	8	171
Yhteensä	2 560	208	114	2 446

lista annettavat alennukset ovat vastoin alkoholilainsäädännön tavoitteita ja periaatteita. Toiseksi tukkualennuksista hyötyisivät alkoholivaltaiset ravintolat eivätkä ruokaravintolat, joiden työvoimakustannukset ovat suuret. Vaatimuksiin suostuminen merkitsisi valtion alkoholitulojen pienenemistä tai jo ennestäänkin korkeiden vähittäismyyntihintojen nousua, joka taas olisi tulonsiirtoa vähittäisostajalta ravintolayrittäjälle. Toisaalta Alko on maailman suurimpia tukkuostajia, joten tukkualennus on jo lähtöhinnoissa. Alkoholiverohan on prosenttipohjainen, mikä korostaa alhaisen lähtöhinnan merkitystä.

ANNISKELUOIKEUKSIEN MYÖNTÄMINEN

Anniskeluoikeuksia myönnettiin hallintoneuvoston vuosiksi 1989–1991 vahvistamien yleisperiaatteiden mukaisesti. Oikeuksien myöntämistä rajoitettiin

sellaisille ravintoloille, joissa anniskelun voitiin olettaa muodostuvan liikevaihdon kannalta määrääväksi. Uusien oikeuksien myöntäminen painotettiin toisaalta ruoka- ja matkailuravintoloihin, toisaalta kulutuksen kannalta vähämerkityksisiin erikoisanniskelupaikkoihin. Anniskeluoikeuksia myönnettäessä kiinnitettiin erityistä huomiota perustettavien ravintoloiden sijaintiin ja siihen, miten niiden toiminta-ajatus tyydyttää väestön tarpeet.

Hallintoneuvosto käsitteli kaikkiaan 310 anniskeluoikeushakemusta. Uusia oikeuksia myönnettiin 173 ja ennakkopäätöksiä anniskeluoikeuksien myöntämisestä hankkeen valmistuttua tehtiin 23. Uusista oikeuksista 81 oli A-oikeuksia ja 92 B-oikeuksia. Hakemuksia hylättiin 114.

Vuonna 1990 aloitti toimintansa 199 ravintolaa ja 39 anniskelusopimusta purettiin ravintolan lopettamisen vuoksi. Nettolisäykseksi jäi 160 anniskeluoi-

keutta (taulukko 1). Kertomusvuonna 112 ravintolan B-oikeudet muutettiin A-oikeuksiksi ja 15 ravintolaa siirrettiin yleishintaryhmästä erityishintaryhmään ja kaksi ravintolaa erityishintaryhmästä yleishintaryhmään. Omistajanvaihdoksia oli kertomusvuonna 306 (314 vuonna 1989). Toisaalta konkurssien määrä lisääntyi edellisvuoteen verrattuna. Viime vuonna konkurssin teki 39 ravintoloitsijaa, jotka omistivat kaikkiaan 42 ravintolaa. Edellisvuonna 17 ravintoloitsijaa teki konkurssin ja he omistivat 19 ravintolaa.

Taulukossa 2 on esitetty anniskeluravintolat tyypeittäin ja hintaryhmittäin. Taulukossa ei ole muutostietoja, koska tyypitystä muutettiin kertomusvuonna paremmin vastaamaan muuttuneita olosuhteita. Samoin paikallisojohtajat tarkistivat muutenkin ravintoloiden tyypityksiä. Olenaisiin muutoksiin olut- ja kortteliravintoloiden yhdistäminen juoma-/seurusteluravintoloiksi. Tyyppien puhdistamiseksi mo-

Taulukko 3. Anniskelusopimukset omistajaryhmittäin 31.12.1990 ja omistajaryhmien %-osuudet anniskelusopimuksista, asiakaspaikoista ja myynnistä vuonna 1990

	lukumäärä	muutos vuoden alusta	anniskelu- sopimuksista	osuusprosentit asiakas- paikoista	ravintola- myynnistä
Yksityiset	1 690	+ 116	66,0	54,2	48,8
Osuustoiminnalliset	508	+ 25	19,8	23,2	31,5
Yhdistykset, kerhot ja kuntapohjaiset	253	+ 16	9,9	13,3	8,9
Valtio	109	+ 3	4,3	9,3	10,8
Arctia Oy	39	+ 2	1,5	5,6	5,3
Kantaravintolat Oy	45	—	1,8	2,2	3,3
Liikenneravintolat Oy	14	+ 1	0,5	0,6	1,0
Yhteensä	2 560	+ 160	100,0	100,0	100,0

Taulukko 4. Alkoholilain alaisen anniskelukulutuksen määrä, rakenne ja osuus kokonaiskulutuksesta vuonna 1990, 100 %:n alkoholina

	tuh. litraa	muutos %	osuus-% anniskelu- kulutuksesta	osuus-% juomaryhmän kokonais- kulutuksesta
Viinat	1 271	— 5,8	17,1	13,5
Muut väkevät juomat	663	— 4,6	8,9	14,7
Väkevät juomat yhteensä	1 934	— 5,4	25,9	13,9
Väkevät viinit	37	— 6,5	0,5	3,1
Miedot viinit	401	10,2	5,4	13,9
Viinit yhteensä	438	8,6	5,9	10,7
Long drink -juomat	333	—25,0	4,5	32,8
Vahva olut	4 497	0,8	60,3	59,0
Keskiolut	253	110,3	3,4	2,2
Mallasjuomat yhteensä	4 750	3,7	63,7	24,8
Miedot juomat yhteensä	5 521	1,7	74,1	22,7
Kaikki yhteensä	7 454	— 0,2	100,0	19,5

Keskiolutlain alainen anniskelukulutus 100 %:n alkoholina oli 1 600 tuh. litraa, eli kulutus kasvoi 5,7 %.

Taulukko 5. Anniskelukulutus 100 %:n alkoholina asiakaspaikkaa kohti sekä kulutuksen juomaryhmittäinen jakauma ravintolatyypeittäin vuonna 1990

	kulutus/ asiakas- paikka litraa	tyypin %-osuus kokonais- kulutuksesta	tyypin %-osuus asiakas- paikoista	kulutuksen %-jakauma juomaryhmittäin		
				väkevät juomat	viinit	mallas- ja long drink -juomat
Suuret taajamahotellit	14	11	13	33	12	55
Pienet hotellit	9	6	10	40	6	54
Lomahotellit	13	10	12	35	4	61
Ruokaravintolat	10	13	19	17	11	72
Viihderavintolat	18	17	14	31	4	65
Juoma-/seurusteluravintolat	29	36	18	20	3	77
Monitoimiravintolat	9	7	12	24	7	69
Muut ravintolat	3	0	2	43	14	42
Yhteensä	15	100	100	26	6	68

nitoimiravintolat erotettiin omaksi ryhmäkseen, koska nämä ravintolat tyypitettiin aikaisemmin niiden pääasiallisen toimintatavan mukaan.

Aiempien vuosien mukaisesti ravintolaelinkeinon yksityistyminen jatkui kertomusvuonna (taulukko 3). Yksityisten osuus anniskelusopimuksista on selvästi suurempi kuin niiden osuus ravintolamyynnistä, koska pääpaino vuodesta 1978 lähtien on ollut pienissä yksityisyritysten omistamissa ruokaravintoloissa. Vuodesta 1975 on yksityisten osuus sopimuksista nousut 21 prosenttiyksikköä ja osuustoiminnallisten osuus vähentynyt 13 prosenttiyksikköä.

Keskioluen anniskelulupien ja -kulutuksen määrää ja kehitystä tarkastellaan muualla tässä lehdessä.

ANNISKELUKULUTUS

Alkoholilain alainen anniskelukulutus laski viime vuonna 0,2 prosenttia (taulukko 4). Aiempien vuosien tapaan kulutus miedontui. Erityisen voimakkaasti kasvoi mietojen viinien ja keskioluen kulutus. Tosin niiden osuus anniskelukulutuksesta on edelleen vain vajaat 9 prosenttia. Suurin osa A-oluesta kului ravintoloissa.

Alkoholia kulutettiin eniten asiakaspaikkaa kohti juoma-/seurusteluravintoloissa (taulukko 5). Niissä mallas- ja long drink -juomien osuus oli selvästi suurin.

Long drink -juomien kulutus on viime vuosina ollut laskussa. Todennäköisin syy laskuun on se, että ravintolat valmistavat gin long drink -annokset paikan päällä, koska tuotto on tällöin

parempi kuin valmiiksi pakattujen juomien osalta. Kuitenkin Gin Long Drink on selvästi myydyin juoma mallasjuomien jälkeen. Ravintolamyynin 20 eniten myytyä alkoholijuomaa (pl. mallasjuomat) olivat seuraavat (volyymitroina):

	litraa
1. Gin Long Drink	
Sinebrychoff	5 977 461
2. Koskenkorva	1 976 902
3. Golden Cap	
Siideri	921 122
4. Karahvivalkoviini	692 705
5. Dry Vodka	644 884
6. Silver Dry Gin	304 383
7. Whisky &&&	303 265
8. Karahvipunaviini	253 205
9. Cognac Monopol	215 017
10. Liebfraumilch	175 214
11. Ron Bacardi	143 209
12. Vin Blanc	
Touraine	109 323
13. Elysée N:o 1	90 859
14. Prins Oliver	89 807
15. Gin	83 229
16. Café	75 895
17. Soave	73 858
18. Gin Long Drink	
Mallasjuoma	73 753
19. Finlandia Vodka	73 378
20. Campari	68 083

Koko alkoholilain alaisesta anniskelukulutuksesta 20 eniten myytyä lajia edustavat 81:tä prosenttia. Voimakkain nousija on Golden Cap Siideri, nousua yli 41 prosenttia. Myös se on saattanut syödä long drink -juomien kulutusta. Toinen listalla nousija on Liebfraumilch, nousua 30 prosenttia. Erityisen voimakkaasti on vähentynyt karahvipunaviinin kulutus: se putosi viidenneksen edellisvuoden lukemasta.

ANNISKELURAVINTOLOIDEN MYynti

Anniskeluravintoloiden markkamääräinen myynti nousi kertomusvuonna 7,4 prosenttia (12,1 % vuonna 1989). Tileittäin nousi oluen myynti 11,5 prosenttia ja muiden juomien myynti 2,0 prosenttia. Ruoan myynti nousi 6,8 prosenttia ja muu myynti 12,0 prosenttia. Ensimmäisellä kolmanneksella myynti nousi 10,7 prosenttia, toisella kolmanneksella 6,8 prosenttia ja viimeisellä kolmanneksella 4,2 prosenttia.

Kuluttajahinnat nousivat viime vuonna 6,1 prosenttia. Ravintoloiden anniskeluhinnat nousivat 8,2 prosenttia ja ruoan hinta 7,1 prosenttia eli hinnat nousivat keskimäärin 7,7 prosenttia. Ravintoloiden asiakaspaikat lisääntyivät 11,1 prosenttia (lukumäärä nyt 532 212 paikkaa). Kun kokonaismyynti kasvoi 7,4 prosenttia, niin voidaan todeta, että ravintoloiden määrän kasvu ei lisännyt ravintoloiden myyntiä, vaan jakoi sitä uudelleen entistä useamman ravintolan kesken.

Taulukoissa 6 ja 7 on tarkasteltu myynnin jakaumaa tyyteittäin ja tileittäin. Asiakaspaikkakohainen kokonaismyynti on suurin viiheravintoloissa. Tileittäin tarkasteltuna suurin oluen myynti on juoma-/seurusteluravintoloissa ja muiden alkoholituotteiden myynti viiheravintoloissa. Suurin ruoan myynti on nimensä mukaisesti ruokaravintoloissa.

ANNISKELUN VALVONTA

Anniskelurikkomusten aiheuttamien toimenpiteiden määrä

oli vuonna 1990 alkoholilain alaisissa ravintoloissa yhteensä 86 eli 50 toimenpidettä vähemmän kuin aiempänä vuonna (taulukko 8). Yleisimmät epäkohdat olivat päihtyneiden oleskelun salliminen ravintolassa sekä päihtyneille anniskelu. Epäkohtiin liittyi usein järjestyshäiriö. Alle 18-vuotiaille anniskelua tuli ilmi 18 tapauksessa.

Toimenpiteisiin johtaneista epäkohdista havaittiin 26 poliisin, 29 Alkon ja 14 kunnallisen alkoholitarkastajan tarkastuksissa. Loput 17 toimenpidettä aiheutuivat useiden valvontaviranomaisten havainnoista.

Alkon ja kunnallisten alkoholitarkastajien valvontatehtävät painottuivat salitarkastuksiin sekä ravintolahenkilökunnan koulutukseen ja neuvontaan. Henkilökunnan koulutuksessa on korostettu ravintolan oman valvonnan merkitystä. Poliisin toteuttama anniskeluravintoloiden valvonta liittyy lähinnä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen.

Keskioiutlain alaisiin anniskelupaikkoihin kohdistuneiden toimenpiteiden määrä laski viime vuonna viidellä edelliseen vuoteen verrattuna. Yleisimmät toimenpiteisiin johtaneet epäkohdat olivat päihtyneiden oleskelun salliminen anniskelupaikassa ja päihtyneille anniskelu.

Toimenpiteisiin johtaneista epäkohdista 39 havaitsi poliisi, 9 kunnallinen alkoholitarkastaja ja 18 Alkon edustaja. Loput 22 toimenpidettä aiheutuivat usean valvontaviranomaisen havainnoista. Keskioluen vähittäismyyntin ja anniskelun paikallinen valvonta kuuluu ensisijaisesti poliisille ja kunnalliselle alkoholitarkastajalle.

Alko tarkasti lähes kaikki kes-

Taulukko 6. Anniskeluravintolamyynti tarjoilupalkkioineen vuonna 1990

	myynti yht. Mmk	myynti/ ravintola 1 000 mk	myynti/ asiakaspaikka mk
Suuret taajamahotellit	1 880	19 788	30 597
Pienet hotellit	1 297	9 330	30 505
Lomahotellit	967	3 529	13 811
Ruokaravintolat	2 386	3 220	26 432
Viihderavintolat	1 656	7 738	31 722
Juoma-/seurusteluravintolat	2 992	4 127	29 242
Monitoimiravintolat + muut ravintolat	988		
Keskimäärin	12 166	4 752	22 860

Taulukko 7. Anniskeluravintoloiden myynnin tileittäinen %-jakauma tyypeittäin vuonna 1990

	Alko	olut	ruoka	muu myynti
Suuret taajamahotellit	29	20	41	9
Pienet hotellit	28	27	34	11
Lomahotellit	26	18	46	10
Ruokaravintolat	14	23	57	6
Viihderavintolat	32	38	18	12
Juoma-/seurusteluravintolat	24	48	19	8
Monitoimiravintolat + muut ravintolat	19	23	50	9
Keskimäärin	24	31	35	9

kioluen vähittäismyynti- ja anniskelupaikat helmi—huhtikuussa 1990. Tarkastusten yhteydessä keskusteltiin henkilökunnan kanssa myynti- ja annis-

kelumääräyksistä ja -kokemuksista.

Tarkastuksessa oli mukana 2 281 keskioiutlain anniskelupaikkaa. Anniskelupaikoista yli 90

Taulukko 8. Valvontatoimenpiteet alkoholilain ja keskiolulain alaisissa anniskelupaikoissa 1989 ja 1990

	AlkoL:n alaiset		OlutL:n alaiset	
	1989	1990	1989	1990
Lopulliset peruutukset	—	—	1	2
Määräaikaiset anniskelukiellot	7	3	30	25
Varoitukset	54	42	48	39
Kirjeet	65	41	14	22
Ylihinnan takaisinperintä	10	—	—	—
Yhteensä	136	86	93	88

Taulukko 9. Ravintolahenkilökunnan määrä vuonna 1990

	lukumäärä keski- määrin	muutos 90/89	
		luku- määrä	%
Hovimestarit	1 344	+ 42	+ 3,2
Tarjoilijat ja tarjoilijaharjoittelijat	11 071	— 118	— 1,1
Vahtimestarit	2 148	— 47	— 2,1
Baarimestarit ja kassanhoitajat	2 825	— 178	— 5,9
Keittiöhenkilökunta	9 014	+ 10	+ 0,1
Soittajat ym. esiintyjät	463	— 21	— 4,3
Muu henkilökunta	1 703	+ 83	+ 5,1
Ravintolahenkilökunta yhteensä	28 568	— 229	— 0,8
Majoitushenkilökunta	3 138	+ 210	+ 7,2
Johtajat	1 524	+ 91	+ 6,4
Konttorihenkilökunta	953	+ 74	+ 8,4
Vakinainen henkilökunta yhteensä	34 183	+ 146	+ 0,4
Osa-aikahenkilökunta	6 857	+ 527	+ 8,3

prosenttia toimi itsepalveluperiaatteella ja lähes 400 paikassa keskioluen anniskelu oli sidottu kokonaan tai osan päivää ruokailuun. Ulkomaista keskiolutta piti tarjolla 780 anniskelupaikkaa. Anniskelupaikoista 134:ssä havaittiin päihtyneitä ja 31:ssä päihtyneille anniskelua. Epä-

kohdista huomautettiin ja 16 luvanhaltijalta pyydettiin kirjallisen vastine.

Vuoden alussa poistettiin alkoholilain alaisessa anniskelussa määräys, jonka mukaan kotimaisten juomien tuli olla ulkomaisia vastineitaan halvempia, eli korkeammasta hankintahin-

nastaan huolimatta ulkomainen juoma saa olla kotimaista halvempi. Kesäkuun alussa anniskeluohjekokoelmaa muutettiin niin, että poistettiin vaatimus, jonka mukaan kotimaisia juomia tuli olla aina tarjolla, mikäli samasta juomaryhmästä oli ulkomaisiakin juomia tarjolla.

Minibaarien sijoittaminen kaikkii hotellihuoneisiin sallittiin vuoden alussa. Marraskuun alussa poistettiin määräys, jonka mukaan keskioluen anniskelu tuli lopettaa klo 22 keskiolulain alaisissa paikoissa. Joulukuussa hallintoneuvosto päätti vuodenvaihteessa voimaan tulevasta alkoholijuomien mainontaa koskevista uusista ohjeista, joilla helpotettiin alkoholijuomien hintoihin liittyvän informaation kertomista asiakkaille.

RAVINTOLA- HENKILÖKUNTA

Vuonna 1989 vakinaisen henkilökunnan määrä vähentyi ja osa-aikahenkilöstön määrä kasvoi. Ravintola-alalla oli työvoimapulaa. Sama kehitys jatkui kertomusvuonnakin, mutta loppuvuodesta tuskin enää oli syynä ravintola-alan työvoimapula (taulukko 9). Vielä vuonna 1989 tarjoilijoiden ja tarjoilijaharjoittelijoiden määrä kasvoi, mutta baarimestarien ja kassahoitajien määrä oli jo tuolloin laskussa.

Vuodesta 1975 viime vuoden loppuun on ravintola- ja majoitushenkilöstön määrä vähentynyt 0,9 prosenttia; samana aikana ravintoloiden määrä on kasvanut 73 prosenttia. Muutos on ollut henkilöryhmittäin seuraava: hovimestarit — 19 %, tarjoilijat + 16 %, vahtimestarit — 25 %, keittiöhenkilöstö — 5 % ja

muusikot — 52 %. Hovimestarien, vahtimestarien ja muusikoiden määrä väheni eniten 1970-luvun lopun lamavuosina. Rationalisointi on ollut todella voimakasta, sillä kun vuonna

1975 työntekijöitä oli ravintolaa kohti 22, oli luku viime vuonna 12. Tosin tarjoilijoita oli vuonna 1975 keskimäärin 6 ravintolaa kohti, kun luku oli viime vuon-

na 4. Ravintoloiden keskikoko on noussut samaan aikaan 164 asiakaspaikasta 208:aan.

JUHANI HAKALA

Nordbornas drickande på 50-talet sett med danska nykterhetsrörelsens ögon

Nordisk

Alkohol

Tidskrift

1 9 9 1

Ola Nordmann bränner hemma, Jón Jónsson läppjar (äntligen) sitt öl, Pekka super mer och mer, Søren Sørensen han dricker ju hvergang och Svensson blir bara måttligare? - Finns det alls ett nordiskt drickande?

Läs NAT så får du svaret!

Genom flaskan kan vi betrakta samhället. Alkoholforskningen är en viktig inkörsport till en förståelse av hela vår kultur.

Läs NAT så ser du klarare!

Tidskriften (tidigare Alkoholpolitik) utkommer numera med sex nummer om året och kan beställas under adress:
Nordisk Alkoholtidskrift
PB 350
SF-00101 Helsingfors, Finland
tel. +358 0 133 25 78
Pris: 100 mk/årgång

Nordic Alcohol Studies